

Brief van de priesterraad over de zondagsviering

Inleiding

Beste vrienden,

Het komt niet iedere dag voor dat de priesterraad uit eigen beweging een brief doet uitgaan aan alle collega's in het pastoraat en allen die ons bisdom ter harte gaat. Het jubileumjaar 2009 is aanleiding om eens iets bijzonders te doen. Er is een heel programma van kleinere en grotere evenementen samengesteld om aandacht te vestigen op het 450 jarig bestaan van het bisdom als de presentie van de Katholieke Kerk in onze leefomgeving. Jubilea stemmen tot nadenken en leiden vanzelfsprekend tot bespiegelingen over wat allemaal is gebeurd in deze lange tijd. We hebben alle redenen tot dankbaarheid en voelen ons tegelijk meer dan ooit uitgedaagd om de presentie van de Kerk zo bij te stellen en te vernieuwen dat ze een passend antwoord is op de tekens van onze tijd.

Als parochiepriesters zijn we medewerkers van de bisschop in het uitvoeren van zijn herderlijke, heiligende en verkondigende taak. Dat klinkt nogal stevig, maar we bedoelen daar niets anders mee dan de dagelijkse pastorale praktijk: het Evangelie communiceren in en met de mensen die aan onze pastorale zorgen zijn toevertrouwd. Het centrum van deze opdracht ervaren we in de zondagsviering. Daarin ontmoeten we de geloofsgemeenschappen, vieren we de belofte van de Heer dat Hij met ons zal zijn en proberen we zijn Woord te verstaan en open te leggen als een Woord ten leven. De zondagsviering is een icoon, een presentstellend beeld, van alles wat we zijn en geloven: mensen in liefde verbonden met elkaar geroepen om profetische daden te stellen en alles wat ons het leven te dragen geeft in hoop op te nemen. De zondagsviering vraagt van iedere parochie en gemeenschap veel voorbereiding; we zien haar nog altijd als de maat van onze vitaliteit en we blijven hopen op een grotere participatie.

Ons mandaat is nu beëindigd. Met voldoening kijken we terug op onze vergaderingen waarin we elkaar steeds beter hebben leren verstaan in een sfeer van vertrouwen, waardering en broederlijke genegenheid. We hebben veel gesprekken gevoerd en bruggen gebouwd omdat we zo verschillende persoonlijkheden zijn en geworteld in soms ver van elkaar verwijderde theologische en spirituele tradities. We hebben elkaar moeten ontdekken, zijn meer begrip voor elkaar gaan ondervinden en koesteren een over de jaren heen gegroeide herkenning en consensus over de betekenis van ons priesterlijk dienstwerk en onze visie op de Haarlemse kerk als missionair.

Daarom een brief als afsluiting van onze werkzaamheden en als oproep en getuigenis. De brief gaat over de zondagsviering en de betekenis van de Eucharistie. Eigenlijk gaat ze over ons geloof in de levende Heer die zich laat vinden in dit sacrament van gedachtenis en hoop. Iedere zondag zien we op naar Christus, ons licht en ons leven. Hij blijft dezelfde gisteren, vandaag en tot in eeuwigheid!

De zondagsviering: de plaats om op verhaal te komen

Wij voelen ons aangesproken door het Verrijzenisverhaal in Lukas waarin Jezus Cleopas en zijn metgezel ontmoet als zij verward en verslagen Jeruzalem de rug toekeren. Deze twee Emmaüsgangers maken van hun hart geen moordkuil en vertellen breeduit over alles wat er was voorgevallen met Jezus, over zijn terechtstelling en hun teleurstelling. Hoe kan iemand waarop zij zó hun hoop gesteld hadden, waar zij om alles wat Hij had gedaan en gezegd zo op durfden vertrouwen, zo roemloos aan zijn einde komen? Het eerste dat opvalt is de ruimte die Jezus deze beide geloofsbroeders gunt om hun verhaal te vertellen. Pas als zij uitgesproken zijn neemt Hij het woord en nodigt hen geduldig uit hun blik te verleggen en de gebeurtenissen anders te lezen. Daartoe neemt Hij niet zomaar het woord, Hij neemt Gods Woord, en laat de Schriften van Mozes en de Profeten als nieuw voor hen klinken. Zijn terechtstelling, zijn dood en begraving worden onder het licht gebracht van Gods trouw die zich voorgoed openbaarde aan Mozes als degene die de

nood van zijn volk niet lijdzaam aanhoort; de God die Jezus diende is de God van Abraham, Isaac en Jacob, een God van levenden. We weten dat dit spreken van Jezus iets in hun hart bewerkte; Cleopas en zijn metgezel getuigen er zelf van als zij zeggen dat hun hart brandde toen Hij sprak. Zichzelf trouw openbaart de Heer zich niet alleen in woorden, zelfs niet alleen in het levende Woord van de Schrift, maar stelt Hij het teken: Hij breekt met hen het brood. Dat moment van herkenning moet intens, ingrijpend, levensveranderend zijn. En het is genoeg, als zij Hem herkennen in het Breken van het Brood verdwijnt Jezus uit hun midden en laat hen aan henzelf over met een hart dat brandt, tot hoop gewekt. Hun verhaal vloeit samen met de ervaringen van andere leerlingen - vrouwen en mannen - en zijn voor ons geworden tot het kostbare getuigenis over de Verrezenen.

Het getuigenis van de Emmaüsgangers vinden we veelzeggend voor een bezinning op de zondagsviering. De ingrijpende veranderingen in het pastoraat en de kerkelijke realiteit komen vaak over als een beproeving die de meesten van ons met geloof en hoop doorstaan. Regiovorming, sluiting van kerken, onduidelijke toekomstperspectieven, onbegrip tussen collega's en parochianen, grote verschillen in verwachtingen horen - naast bemoedigende en hoopvolle ervaringen - bij de realiteit van de Kerk die we nu zijn en leven. Wie zoek je om je verhaal mee te delen en waar en hoe doe je dat? De evangelist Lukas geeft ons mee dat de Heer voor zoekende gelovigen niet ver weg en evenmin ontoegankelijk is. Hij loopt mee zonder zich op te dringen. Hij laat ons uitspreken, geeft ruimte en schept zo ruimte in onze geest en ons hart voor zijn Woord en Hij laat zich kennen als intiem met ons verbonden in de breking van het brood. De Eucharistie is de bevoorrechte, door de Heer zelf aangewezen plaats om in geloof de Heer te ontmoeten en de vruchten daarvan met je geloofsbroeders en -zusters te delen.

Opzien naar Christus

Wat doen we als we de zondag vieren? We zien op naar Christus de Heer! We verwelkomen Hem in ons midden omdat we durven geloven dat Hij er is. Het hart van een levende geloofsgemeenschap is de verkondiging van "het mysterie van ons geloof." Totdat Hij wederkomt verkondigen wij zijn dood en verrijzenis! Die verkondiging komt over als ze waarachtig is en ervaren wordt als een oprecht getuigenis waarin de gemeenschap zich te kennen geeft. We worden op dat getuigenis bevraagd door een nieuwe generatie voor wie geloof en Kerk geen vanzelfsprekendheden meer zijn. De gedachtenis van Jezus' lijden, sterven en verrijzen maakt ons tot dragers van de belofte van het Koninkrijk dat duurzame vrede en harmonie is. Wij weten ons mensen van genade, aangeraakt door Hem "die ons het eerst heeft liefgehad." De Eucharistie herneemt de gedachtenis van Israël dat door de Rode Zee trekt omdat God haar vooruit gaat en stelt de doortocht en uittocht uit de dood naar het land van de hoop present in Jezus' Verrijzenis.

De Zoon van God is mens geworden om de schepping te herstellen tot een allerhoogste lofprijzing van Degene die haar maakte uit het niets. Hij, de eeuwige hogepriester die door het bloed van zijn kruis het eeuwig heiligdom binnentrad, geeft daardoor de hele schepping verlost terug aan de Schepper en Vader. Hij doet dit door het priesterlijk dienstwerk van de Kerk, tot eer van de Allerheiligste Drievuldigheid. Echt, dit is het mysterium fidei dat gerealiseerd wordt in de Eucharistie: de wereld die voortgekomen is uit de handen van God de Schepper keert nu terug tot Hem als verlost door Christus. (Paus Johannes Paulus II, Ecclesia de Eucharistia no.8)

Het geloof in God die naar mensen uitgaat en zich door hen laat kennen gaat aan het geloof in de Eucharistie vooraf. Wij vertrouwen de openbaring van God in zijn Woord waarin Hij zich te kennen geeft als de God van Abraham, Isaak, Jakob en Mozes; als de Vader van Onze Heer Jezus Christus. Deze God is scheppend en verlossend aanwezig in onze geschiedenis en doorbreekt de menselijke onmacht met daden die bevrijden. In het midden van zijn tijd staat de Menswording van zijn Zoon, door de Kerk herkend en beleden als de Heer die voor ons is gestorven en verrezen. Hij is voor ons

de Liefde van God zelf en wij zien de glans van zijn gelaat oplichten in iedere mens, bijzonder in de armen.

Geloven in deze God is een waagstuk. Ook in een godsdienstige omgeving is geloof in een God die mens wordt bepaald niet vanzelfsprekend. Dat God zich laat kennen in de Mensenzoon Jezus van Nazareth en dat deze als de levende Christus onder ons aanwezig blijft in zijn Kerk en in de armen van deze wereld, is onze overtuiging. Voor ons is ze de toetssteen van elk spreken over God. We hebben het getuigenis van de evangeliën zelf die de spanning tussen Jezus' bedoelingen en de nog onbekeerde verwachtingen van zijn leerlingen levendig en confronterend overleveren. Eigenlijk is er geen andere toegang tot deze God dan zijn genade, zijn liefde die ons steeds vooruitgaat, herstelt en voedt. "Wie mijn vlees eet en mijn bloed drinkt blijft in Mij en Ik in hem." "Dit is mijn lichaam gebroken voor u. Dit is mijn bloed vergoten voor u, tot vergeving van de zonden." "Blijft dit doen om Mij te gedenken."

Omwille van het geloof in God geven we ons gewonnen aan Jezus' belofte dat Hij met ons zal zijn tot het einde der tijden. Dat zijn liefde tot het uiterste de maat is voor onze liefde en dat zijn offer tegenwoordig wordt gesteld (herdacht in de Hebreeuwse zin) telkens als de Kerk zijn "gebaar" herneemt. Biddend om de komst van de Geest over de gaven krijgen de instellingswoorden hun omvormende kracht door het dienstwerk van de priester in de viering van de liturgie: brood en wijn worden zijn Lichaam en Bloed. Het is zo reëel als het evangelie van Johannes het bedoelt: echte spijs en echte drank. Lichaam en Bloed van Hem die in ons woont en ons omvormt tot een geliefd kind van zijn Vader. De ontmoeting met het sacrament doorbreekt de tijd en de werkelijkheid zodat ze Gods tijd en Gods werkelijkheid worden. Dat gebeurt op een bemiddelde, door Christus gewilde manier: Hij actualiseert zijn verlossend lijden opdat onze deelname aan de eucharistische tafel maakt dat de Geest de volle vrucht ervan bewerkt: heiliging van ons leven en bemoediging in de hoop. Kortom: in de viering van de Eucharistie worden we wat we ontvangen: Lichaam van Christus.

In de nederige tekens van brood en wijn, veranderd in zijn Lichaam en Bloed, loopt Jezus met ons mee als onze kracht en als ons voedsel voor onderweg, en Hij maakt het mogelijk dat wij voor iedereen worden tot getuigen van hoop. Als voor de aanwezigheid van dit geloofsgeheim ons verstand zijn grenzen ervaart, ziet ons hart verlicht door de genade van de heilige Geest helder voor ogen welk antwoord passend is en buigt zich neer in aanbidding en grenzeloze liefde. (Johannes Paulus II; Myst. Euch 62).

De zondagsviering leert ons wat missionair is

Biddend en zingend samenkomen, elkaars lasten dragen en de wereld met zijn zorgen en zonden voor God brengen in het vertrouwen dat Christus zelf voor ons ten beste spreekt geeft een ervaring van Verrijzenis en leven. Een goede viering tilt je op en laat je het leven ervaren zoals God het ziet: door-ademd met zijn Geest, verlost in zijn liefde, ontvankelijk voor de dag waarop Hij alles in allen zal zijn. Dat doet toch iets met je en dat zien mensen. Ze zien dat er zorg gedragen wordt voor wie in nood zijn. Zij zien dat tegenslag in hoop wordt gedragen. Zij zien dat er een onvoorwaardelijke acceptatie is van en door mensen die elkaar in feite nog zo vreemd zijn. Doden worden uitgevaren in hoop op leven, kinderen als een geschenk verwelkomd.

Als de Eucharistie betrokken wordt op de concrete, alledaagse menselijke werkelijkheid, maakt zij dag aan dag de voortschrijdende omvorming mogelijk van de mens, die uit genade geroepen is, tot het evenbeeld van de Zoon van God (vgl. Rom 8,29vv). Er is niets werkelijk menselijks - gedachten en gevoelens, woorden en daden - dat in het sacrament van de Eucharistie niet het juiste antwoord vindt om ten volle geleefd te worden. Hier komt de gehele antropologische waarde aan het licht van de nieuwheid die Christus door de Eucharistie heeft gebracht: de eredienst kan in het menselijk leven niet beperkt worden tot een bijzonder privé-moment, doch wil op natuurlijke wijze tot ieder aspect van de werkelijkheid van het individu doordringen. (Benedictus XVI, Sacramentum Caritatis 71)

Daarom geloven we dat de viering van de Eucharistie gelezen kan worden als een missionair programma. Je kunt er in aflezen wat je als geloofsgemeenschap te doen staat. Een korte impressie:

- We geloven in een Levende Heer, niet in een idee noch een verzameling waarheden, meningen of inspirerende gedachten
- De ziel en bezieling van ons leven is Pasen: gewekt in een hoop die niet vergaat
- Eucharistievieren is ontmoeting met de Levende Heer en roept als ervaring reflectie op; ze opent een weg naar een meer intiem gebedsleven en is een instrument voor een gezonde spiritualiteit
- We ervaren gemeenschap met mensen die zo verschillend van ons zijn in leeftijd, spiritualiteit, kerkelijke traditie, cultuur en afkomst. In Christus is er geen Griek of Jood, man of vrouw, slaaf of vrije. Wij zijn één zonder afbreuk te doen aan wat mensen en gemeenschappen eigen is
- Of we nu samenkomen in een grootste bedevaart of op een heel bescheiden wijze vieren in een zaaltje van een verzorgingshuis; in iedere viering van de Eucharistie is de hele Kerk tegenwoordig
- De boeteritus waarmee iedere viering begint herinnert ons eraan dat werken aan vergeving en verzoening onze eerste plicht is in ieder aspect van ons leven
- De inzameling van de gaven is een rite die liefde van en voor God verbindt met daadwerkelijke solidariteit en liefde voor de armen
- Gevoed zijn door "Iemand die zijn leven voor je geeft," hervormt je manier van denken over en je omgaan met anderen; je wordt teruggeplaatst in de vrijheid om niet opgesloten te raken in het verleden of in behoefte aan vergelding en maakt je solidair met de lijdende mens.

De zondag vieren

Ons bisdom kent een grote verscheidenheid aan gemeenschappen, nieuw en oud, landelijk en stedelijk, categoriaal en traditioneel parochieel. We hebben de afgelopen decennia geleerd om samen kerk te zijn en zijn ons meer bewust geworden dan voorheen van de noodzaak dat iedere gelovige zijn of haar talent inbrengt. Door het afgenomen aantal priesters is de zondagsviering in veel parochies niet meer vanzelfsprekend een Eucharistieviering. We mogen in dankbaarheid vaststellen dat deze teruggang gestopt is. Regiovorming en verstandige sanering van het bestand aan kerkgebouwen maakt het mogelijk om het ideaal van een zondagse Eucharistieviering voor de parochies en geloofsgemeenschappen in hogere mate te verwezenlijken.

In onze gesprekken is gebleken dat we enigszins verschillend aankijken naar de praktijk van zondagsvieringen die geen Eucharistieviering zijn. Sommigen van ons zien dit als een gegeven dat past bij onze recente geschiedenis en benadrukken de kwaliteit van de diakens en pastoraal werkers die in de meeste van deze vieringen voorgaan in de gemeenschappen die aan hun pastorale zorg zijn toevertrouwd. Anderen leggen meer nadruk op de missionaire betekenis die het vieren van de Eucharistie op zondag heeft en onderstrepen de overtuiging en praktijk van de universele Kerk dat waar mogelijk plaatselijke gemeenschappen aansluiten bij de Eucharistie elders. Omdat we allen overtuigd zijn van de onvervangbare betekenis van de Eucharistie voor vitale en wervende geloofsgemeenschappen vinden we dat de Eucharistie op zondag de norm is en sporen we iedereen aan die norm praktisch na te streven.

De Bisschop hebben wij in overweging gegeven om voorgangers in Woord en Communievieringen te vragen vooraf zelf deel te nemen aan een zondagse Eucharistieviering om van daaruit gezonden te worden en de Heilige Gaven te brengen naar de gemeenschap waarin zij voorgaan. Wij vinden dat we dit eucharistisch getuigenis van diakens en pastoraal werkers mogen vragen omwille van de

geloofwaardigheid van Woordvieringen met uitreiking van de H. Communie. De band met de zondagse Eucharistieviering is dan levend en reëel, de voorgangers zelf zijn gezonden na zelf deelgenomen te hebben aan het geloofsgeheim en gelovigen die zij voorgaan worden meebetrokken met het eerder opgedragen offer. We zien in dit gebaar een verbinding met de oud-kerkelijke praktijk en een instrument om de band tussen pastoraal werkenden en gemeenschappen in een regio zichtbaar te maken en te verstevigen. Wij vinden ook dat op hoogtijdagen als Kerstmis, Goede Week, Pasen, Hemelvaart, Pinksteren, Allerheiligen, de eerste zondagen van Advent en Veertigdagentijd in de regio's gezamenlijk de Eucharistie gevierd kan en zou moeten worden. Als gemeenschap van gemeenschappen kan de regio zo gevoeld worden als een versterking van de kerkelijke presentie.

Aansprekende vieringen zijn de verantwoordelijkheid van de hele gemeenschap. Er zijn meer talenten nodig dan die van de priester die voorgaat. Om de Eucharistie te kunnen ervaren is een goede catechese nodig, geloofsgesprekken, zijn momenten van stilte en uren van Eucharistische aanbidding heel nuttig. Daarin kunnen diakens en pastoraal werkers hun gemeenschappen voorgaan. Passende liturgische muziek, ook eenvoudig uitgevoerd, is een grote hulp om de viering te heiligen. Vanzelfsprekend hoort daarbij een waardige viering die recht doet aan de aanwijzingen en de intenties van de liturgische boeken. Oefening van lectoren en misdienaars en andere assistenten moet voorkomen dat de liturgie als onvoorbereid of slordig overkomt. Een welverzorgde verkondiging die blijk geeft van een intensieve omgang met het Woord van God en kennis van de gemeenschap die viert is de verantwoordelijkheid voor iedere priester of diaken die in de Eucharistie de dienst van de verkondiging vervult.

Viering van de Eucharistie bij bijzondere gelegenheden.

Huwelijksvieringen en vooral uitvaarten zijn bijzondere gelegenheden waarbij dikwijls de Eucharistie gevierd wordt hoewel dit liturgisch niet noodzakelijk is en pastoraal niet altijd gewenst. Wij stellen voor om de praktijk van huwelijksvieringen en uitvaarten te evalueren en nadrukkelijker dan meestal gedaan wordt de Woordviering voor te stellen als geëigende liturgische vorm. De redenen hiervoor zijn zowel van praktische als pastorale aard. De praktische overwegingen zijn ingegeven door zorg voor de priesters: dat zij niet overvraagd worden, maar ook om recht te doen aan eerst aanspreekbare voorgangers in gemeenschappen die als diakens of pastoraal werker een eigen verantwoordelijkheid en zending hebben. De Kerk laat ruimte voor Woordvieringen bij huwelijk en uitvaart en accepteert dat diakens en in geval van uitvaarten daartoe aangewezen leken gelovigen in deze vieringen voorgaan. Zo maken we het beste gebruik van de krachten en talenten die de Heer ons geeft tot opbouw van zijn Kerk. De pastorale overwegingen liggen in de ervaring dat bij huwelijken en uitvaarten de deelnemers aan de viering dikwijls niet (meer) bekend zijn met de Eucharistie; in zulke gevallen ontbreekt de context voor een vruchtbare viering. Omdat de Eucharistieviering als geloofsgeheim de vergevende, offerende liefde van de Heer present stelt in de hele liturgische handeling van het aandragen van de offergaven, het eucharistisch gebed, de broodbreking en de communie kan de Woord en Communieviering geen alternatief zijn als een Eucharistieviering gewenst is maar geen priester beschikbaar is. De theologische betekenis van de Eucharistie in relatie tot het sacrament van het huwelijk of het opdragen ervan voor de overledenen is niet gelegen in het communiceren. We herbevestigen om deze reden het beleid van ons Bisdom dat huwelijken en uitvaarten Woorddiensten zijn zonder dat de H. Communie buiten de viering van de Eucharistie uitgereikt wordt.

Ter afsluiting

We hopen dat de viering van het jubileum een aanleiding is om vooral onze kracht te zoeken en de tekens van de tijd te verstaan en daarnaar te handelen. Met onze brief willen wij een bijdrage leveren aan het Opzien naar Christus in de meest geëigende en ons vertrouwde moment daarvoor: de zondagsviering. Met de woorden van Johannes Paulus II uit zijn brief *Kerk uit de Eucharistie*

nemen we hier afscheid van u met de wens en de bede dat het Jubileumjaar ons veel zegen mag brengen.

Iedere toeleg op heiligheid, iedere activiteit die erop gericht is om de zending van de Kerk uit te voeren, elk werk dat voortvloeit uit onze pastorale planning, moet zijn kracht vinden die het nodig heeft in het Eucharistisch mysterie en op zijn beurt gericht worden tot dat mysterie als zijn hoogtepunt. In de Eucharistie hebben we Jezus, we hebben zijn verlossend offer, we hebben zijn verrijzenis, we hebben de gift van de heilige Geest, we hebben aanbidden, gehoorzaamheid en liefde vanwege de Vader. Als we de Eucharistie zouden misprijzen, hoe zouden we onze gebreken ooit overkomen? (Ecclesia de Eucharistia no. 60)

Witte Donderdag in het Jubileumjaar, 9 april 2009

De leden van de priesterraad

Mgr. Jan van Burgsteden, Hulpbisschop van Haarlem

Jan Berkhout, emeritus pastoor

Luc Georges, rector Redemptoris Mater seminarie Nieuwe Niedorp

Mgr. Jan Hendriks, rector Grootseminarie St Willibrord en Bonifatiusinstituut

Samuel Marcantognini, pastoor Alkmaar-Noord en Oudorp

Leo Nederstigt, pastoor Anna, Bonifatius en Gerardus Majella parochie Amsterdam

Hein Jan van Ogtrop, plebaan Kathedrale Basiliek St. Bavo te Haarlem

Nico van der Peet, pastoor parochie Amsterdam-Noord

Jan van der Stok, pastoor van Schagen en regio

Jan Vriend, Vicaris voor Liturgie en pastoor van Laren

Matthieu Wagemaker, rector Heiligdom Onze Lieve Vrouw ter Nood en pastoor van Alkmaar